

خداشناسی عرفانی

در کتاب و سنت

محمدجواد رودگر

www.ketab.ir

خداشناسی عرفانی

در کتاب و سنت

مؤلف: محمد رسول خدا

عضو هیئت علمی پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی

ناشر: سازمان انتشارات پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی

چاپ اول: ۱۳۹۸

شمارگان: ۵۰۰ نسخه

قیمت: ۴۵۰۰۰ تومان

طراح جلد: سید ایمان نوری نجفی

لیتوگرافی، چاپ و صحافی: چاپخانه نورسان کتب

سرشناسه: رودگر کوهپر، محمدجواد، ۱۳۴۲.

عنوان و نام پدیدآور: خداشناسی عرفانی در کتاب و سنت / محمدجواد رودگر

مشخصات نشر: تهران: سازمان انتشارات پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی، ۱۳۹۸.

مشخصات ظاهری: ۳۷۶ص.

شابک: ۱ - ۴۶۲ - ۱۰۸ - ۶۰ - ۹۷۸

وضعیت فهرست‌نویسی: فیا.

یادداشت: کتابنامه، یادداشت: نامه.

موضوع: خداشناسی (اسلام).

موضوع: God (Islam)--Knowableness.

موضوع: عرفان.

موضوع: Mysticism.

شناسه افزودن: سازمان انتشارات پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی.

ردیف‌بندی کنگره: ۱۳۹۷ / ۲۱۷ BP

ردیف‌بندی دیوبند: ۲۹۷/۴۲

شماره کتابشناسی ملی: ۵۶۹۹۲۵۷

دفتر مرکزی: تهران، خیابان شهیدبهبشتی، تقاطع بزرگراه

شهید مدرس، پلاک ۵۶ تلفن: ۸۸۵۰۵۴۰۲ - ۸۸۵۰۳۳۴۱

فروشگاه کتاب اندیشه: تهران، خیابان انقلاب، روبروی

درب اصلی دانشگاه تهران، پلاک ۱۲۳۸، تلفن: ۶۶۱۷۵۶۷۰

www.poiict.ir

همه حقوق محفوظ است

فهرست

پیشگفتار	۹
مقدمه	۱۳
۱. اهمیت و ضرورت خدانشناسی عرفانی	۱۳
۲. پیشینه خدانشناسی عرفانی	۱۸
۳. اهداف کاربرد پژوهش‌های خدانشناسی عرفانی	۲۱
۴. تعریف خدانشناسی عرفانی	۲۲
۶. نوآوری‌ها و امتیازات کتاب	۲۳
۶-۱. روشی	۲۴
۶-۲. ساختاری	۲۴
۶-۳. محتوایی	۲۴
۶-۳-۱. نوآوری در تقریر نظر و نظریه	۲۵
۶-۳-۱-۱. نوآوری در نظریه	۲۵
۶-۳-۱-۲. تقریر نظریه	۲۵
۶-۳-۱-۳. تفکیک و تبیین	۲۶
۶-۳-۱-۴. جداسازی معرفت‌شناختی	۲۶
۶-۳-۱-۵. هندسه معرفت نفس شهودی	۲۶
۶-۳-۱-۶. تقریر وحیانی نظریه فقر وجودی	۲۷
۶-۳-۱-۷. رهیافت‌های معرفت نفس شهودی	۲۷
۶-۳-۲. نوآوری در تطبیق اصطلاحات عرفانی با قرآن و سنت	۲۷

۲۷ تجلی ۶-۳-۲-۱
۲۸ تنزل ۶-۳-۲-۲
۲۹ برداشتی ۶-۴
۲۹ ساختار پژوهش انجام شده ۷
۳۰ مفهوم، اقسام و اهمیت خداشناسی عرفانی ۸
۳۱ ۸-۱. چیستی عرفان ۸-۱
۳۵ ۸-۲. اقسام عرفان ۸-۲
۳۸ ۸-۳. اهمیت خداشناسی عرفانی ۸-۳
	بخش اول: شناخت معرفت‌شناسانه خدا (خداشناسی عرفانی با رویکرد
۴۹ معرفت ساختاری ۴۹
۵۵ فصل اول: انسان به نام امکان معرفت به خدا ۵۵
۵۸ گفتار اول: نام امکان، کتاهات حق ۵۸
۷۰ گفتار دوم: امکان معرفت شهودی، به وجه الله ۷۰
۷۴ ۱. معنای وجه الله ۷۴
۸۵ ۲. شهود وجه الله ۸۵
۹۶ گفتار سوم: امکان معرفت وجه الله در معاد و حیاتی و عرفانی ۹۶
۱۰۵ فصل دوم: راه‌های شناخت خدا ۱۰۵
۱۰۵ گفتار اول: راه حصولی شناخت خدا در نصوص دینی ۱۰۵
۱۰۷ گفتار دوم: راه حضوری شناخت خدا در نصوص دینی ۱۰۷
۱۰۷ ۱. شهود خدا به خدا ۱۰۷
۱۲۳ ۲. شهود خدا در انسان کامل ۱۲۳
۱۲۸ ۳. شهود خدا از راه شهود نفس ۱۲۸
۱۳۰ ۳-۱. رهیافت‌های معرفت نفس شهودی ۱۳۰
۱۳۰ ۳-۱-۱. رهیافت انسان تجلی خدا ۱۳۰
۱۳۲ ۳-۱-۲. رهیافت انسان معلول عین الریظی به خدا ۱۳۲
۱۳۹ ۳-۱-۳. رهیافت معرفت نفس شهودی از راه تجربی ۱۳۹
۱۴۵ ۴-۱-۴. رهیافت معرفت نفس شهودی از راه سلوک ۱۴۵
۱۵۰ ۴. معرفت نفس در نظام فکری علامه طباطبایی ۱۵۰

۱۵۸	۴-۱. عناصر بنیادین معرفت نفس
۱۶۱	۴-۲. گزاره‌هایی در باب معرفت نفس
۱۶۲	۴-۲-۱. گزاره گذر از عوالم و مظهر حق شدن
۱۶۴	۴-۲-۲. گزاره شبستان شهود
۱۶۶	۴-۲-۳. گزاره تشکیک در تجلی
۱۶۶	۴-۲-۴. گزاره رهایی از رنج قیود
۱۶۷	۴-۲-۵. گزاره فقر و غنی
۱۶۹	راه و روش شهود خدا در خود
۱۷۱	۵-۱. فقر ذاتی - انفسی
۱۷۷	۱-۱- نظریه فقر وجودی
۱۹۱	۵-۱-۲. ارکرد بلوکی فقر وجودی
۱۹۵	۱-۳- عبور از اعدای قیود
۲۰۱	جمع‌بندی بخش اول
۲۰۳	بخش دوم: شناخت هستی‌شناسانه خدا
۲۰۹	فصل اول: وحدت احدی نه عددی
۲۱۹	فصل دوم: نسبت بین خالق و مخلوق
۲۳۵	فصل سوم: توحید وجودی در احادیث
۲۴۷	فصل چهارم: توحید صمدی و تفسیر عرفانی آن
۲۴۸	گفتار اول: توحید عرفانی و نسبت آن با توحید صمدی
۲۵۲	۱. توحید اطلاقی
۲۵۴	۲. بسیط‌الحقیقه
۲۵۷	۳. بینونت وصفی و عزلی
۲۵۹	۴. تمایز اطلاقی
۲۶۱	۵. معیت اطلاقی
۲۶۳	گفتار دوم: نظریه توحید صمدی
۲۶۴	۱. وجود صمدی حق
۲۶۵	۲. وحدت صمدی حق
۲۶۹	۳. توحید صمدی وحیانی

۳۷۲	گفتار سوم: توحید شهودی - وجودی
۳۸۱	گفتار چهارم: رمیابی به توحید وجودی
۳۸۵	گفتار پنجم: وحدت وجود در دانش عرفان نظری
۳۹۳	۱. مفهوم‌شناسی وحدت وجود
۳۹۵	۲. گونه‌شناسی وحدت وجود
۳۹۷	۱-۲. گونه‌های وحدت وجود در یک نگاه تاریخی
۳۱۳	۳. اثبات و تبیین وحدت شخصی وجود
۳۱۸	۱-۳. برهان صدیقین
۳۲۰	۲-۳. تحلیل علیت
۳۲۵	جمع بندی بخش دوم
۳۲۷	جمع بندی و نتیجه گیری
۳۳۱	کتاب نامه
۳۴۷	فهرست آیات
۳۵۵	فهرست روایات
۳۶۱	نمایه اعلام
۳۶۷	نمایه موضوعی

پیشگفتار

در پرتو پیر زی انقلا ب اسلامی ایران، بار دیگر تعالیم متعالی و مترقی اسلام، به عنوان معارف نهادهای اخلاقی، در عرصه حیات انسان معاصر ظاهر گردید. تجدید حیات اسلام از سوی سبب بیداری و خودباوری ملت‌های مسلمان شد و از دیگر سو، باعث نمایان شدن سنت‌پایگی مسلک‌ها و مکتب‌های بشرساخته و نظام‌های مبتنی بر آن در میان دیگر ملل شد.

بایستگی بسط تحقیق و مطالعه متفکرانه منسجم، نظریه‌پردازی و نوآوری در زمینه مبانی معارف دینی و نظامات اجتماعی مبتنی بر آن و ضرورت پرداخت عالمانه و روزآمد به «حوادث واقعه فکری»، با رازخیزش ایدئولوژی و درخور این رستخیز رهایی‌بخش و نیز لزوم آسیب‌شناسی فرهنگ ملی، دفاع درست و دقیق از دین و زدودن پیرایه‌های موهوم و موهون از ساحات فاسد آن و صیانت از هویت فرهنگی و سلامت فکری اقشار تحصیل‌کرده و نسل جوان کشور، تأسیس نهاد علمی - پژوهشی محض و کارآمدی را فرض کرده است. به اقتضای ضرورت‌های پیش‌گفته، براساس فرمایش و نظر رهبر فرهیخته انقلاب اسلامی، آیت‌الله‌العظمی خامنه‌ای (مدظله‌العالی)، و با تلاش و تدبیر آیت‌الله علی‌اکبر رشاد، «پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی» به عنوان نهادی علمی - فکری و دانشگاهی - حوزوی در سال ۱۳۷۳ تأسیس شد.

این پژوهشگاه دارای شخصیتی حقوقی، مستقل و در حکم نهاد عمومی و غیر دولتی و غیر انتفاعی است که در قالب چهار پژوهشکده «حکمت و

دین‌پژوهی»، «نظام‌های اسلامی»، «فرهنگ و مطالعات اجتماعی و دانشنامه‌نگاری دینی» و همچنین «مرکز پژوهش‌های جوان» فعالیت می‌کند. پژوهشکده حکمت و دین‌پژوهی، که مشتمل بر هفت گروه علمی با عنوان‌های «معرفت‌شناسی»، «مطالعات و تفسیر موضوعی»، «مطالعات و تفسیر تربیتی»، «فلسفه»، «کلام»، «عرفان» و «منطق فهم دین» است، در جهت تحقق اهداف ذیل فعالیت می‌کند:

۱. بازپژوهی و بازپیرایی حکمت و کلام و معارف اسلامی؛
 ۲. تبیین و ساماندهی مناسب مباحث زیرساختی اندیشه دینی؛
 ۳. ایجاد بستر مناسب برای تعمق و پویایی و بالندگی اندیشه دینی؛
 ۴. پاسخ به سبرات القایی در قلمرو عقاید و کلام اسلامی؛
 ۵. نقد ماتریالیسم و دیدگاه‌های معارض در حوزه زیرساخت‌های اندیشه دینی.
- یکی از حوزه‌های معنوی مورداهتمام در پژوهشگاه، خاصه در گروه عرفان اسلامی پژوهشکده حکمت و دین‌پژوهی، کشف و تولید عرفان اهل‌بیتی در ساحت عرفان نظری است.

پژوهش حاضر با عنوان «خدانشناسی عرفانی در کتاب و سنت» تألیف حجت‌الاسلام دکتر محمدجواد رودگر، عهده‌دار هیئت علمی گروه عرفان پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی، است. در این اثر، انجمن با ملاحظه مراجع مستقیم به نصوص دینی و منابع وحیانی (آیات، احادیث و اذکار) مسئله زیرساختی معرفت‌شهودی به خدا را از راه‌های سه گانه ۱. راه معرفت خدا؛ ۲. معرفت خدا از راه انسان کامل (پیامبر و عترت پاکش)؛ ۳. معرفت به خدا از راه معرفت نفس‌شهودی و مسئله بنیادین توحید عرفانی یا وحدت شخصی وجود سبیتی بر کتاب و سنت و در عین حال، با استفاده از تراش قویم و غنیم عرفان اسلامی، به خصوص عارفان شیعی در دوران معاصر، مورد پژوهش و کاوش و پردازش قرار داده‌اند.

نگاهی گذرا بر آثار و آرای محقق محترم نشان می‌دهد که زمینه‌های مطالعاتی ایشان گستره متنوع کلامی، فلسفی، تفسیری، اخلاقی و عرفانی را دربرمی‌گیرد؛ عرصه‌های گوناگونی همچون:

۱. مطهری‌شناسی (با تولید سه اثر ۱. آفتاب احیاگران؛ ۲. فیلسوف فطرت؛ ۳. عرفان مطهر)؛
 ۲. عرفان و معنویت (با تولید آثار ۱. صحیفه عرفان در دوازده دفتر؛ ۲. عرفان و حیانی در اندیشه علامه طباطبائی؛ ۳. عرفان زهرایی؛ ۴. عرفان عاشورایی؛ ۵. زینت عارفان (سیری در سلوک عرفانی حضرت زینب)؛ ۶. معنویت در گفتمان انقلاب اسلامی؛ ۷. سیر و سلوک در قرآن)؛
 ۳. مبانی عرفان و تفسیر عرفانی (با تألیف آثار ۱. مبانی عرفان و حیانی؛ ۲. مبانی و قواعد تفسیر عرفانی قرآن کریم)؛
 ۴. حوزه‌ها و فرهنگ اجتماعی (با تألیف آثار ۱. پیشرفت اسلامی (ماهیت، مبانی و مؤلف‌ها)؛ ۲. حجت در کلام و کردار نبوی؛ ۳. اصول‌گرایی؛ ۴. جوان؛ ۵. سپیده سست؛ ۶. سراب یا سرآب کدامیک؟؛ و...).
- شایسته یادآوری است که مطهری در زمینه تولید و تبیین عرفان و حیانی یا اهل‌بیتی و سلوک ثقلینی حجت‌تقری‌السلوی تحقیقات مؤلف یادشده در دو دهه اخیر بوده است که تألیف کتب‌ها در زمینه مبانی عرفان و حیانی و تفسیر عرفانی نمونه‌ای از آنهاست.
- در پایان از همه اعضای محترم شورای علمی گروه عرفان و ارزیابان محترم، حجت الاسلام والمسلمین دکتر بهرام دلیر و سرکار خانم دکتر مهدیه‌السادات مستقیمی و به ویژه مؤلف گرامی که با سعه صدر در تولید و بالادگ اثر تلاش کردند و سازمان انتشارات پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی که مدیریت آماده‌سازی، انتشار و توزیع آن را بر عهده دارد، قدردانی می‌کنیم و توفیق‌بخش را از خدای سبحان خواستاریم و از استادان و صاحب‌نظران درخواست می‌شود با ارائه نظرات ارزنده خود، ضمن کمک به تکمیل این تحقیق ارزشمند، ما را در ارائه آثار برتر دیگری یاری فرمایند.

گروه عرفان

پژوهشکده حکمت و دین‌پژوهی